

**VOORLOOPIG VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAP-
PORTEURS omtrent de Algemeene beschouwingen over
de Staatsbegroting voor het dienstjaar 1891.**

I. Bij den aanvang der overweging van de Staatsbegroting voor 1891 beklagde men zich in eene afdeeling ernstig over het late tijdstip, waarop de Eerste Kamer dien arbeid kan ter hand nemen. Dit jaar nog later dan ooit te voren. Wel heeft het betreurd overlijden van Z. M. den Koning onvermijdelijk tot bijzondere vertraging in den gang der staatszaken geleid, maar de Kamer wordt sedert eene reeks van jaren telkens weder in de onmogelijkheid gebracht om haar deel in den wetgevenden arbeid betreffende de Staatsbegroting vóór den eersten Januari ten einde te brengen, met andere woorden, om in dit opzicht haren grondwettelijken plicht na te komen. Te dezen aanzien meende men ook ditmaal een ernstig woord van beklag niet te mogen achterwege houden.

II. De algemeene beschouwingen van staatkundigen en financiëlen aard, bij deze gelegenheid in het midden gebracht, namen in enkele afdeelingen een ruimeren, in ééne zelfs een veel ruimeren omvang dan in andere. Zij betroffen zoowel het Ministerie in zijn geheel en zijne leden afzonderlijk als de onderlinge verhouding der partijen in verband met den staatkundigen toestand.

1. Bij de beoordeeling van het Kabinet werd door vele leden op den voorgrond geplaatst, dat zij aan de Regeering niet dien steun verlangden te onthouden, waardoor hare werking zou worden gestoord, of haar bestaan vernietigd. Daargelaten, dat de Eerste Kamer in onze staatsinstellingen eene andere plaats inneemt dan de Tweede, zoude men in de tegenwoordige omstandigheden, nu het vooruitzicht bestaat, dat binnen eenige maanden de kiezers geroepen worden de andere Kamer opnieuw samen te stellen en nu waarschijnlijk nog vóór die verkiezingen een wetsontwerp van meer dan gewone beteekenis door de Volksvertegenwoordiging zal worden behandeld, het onraadzaam achten aan de begrotingen een ander karakter toe te kennen dan dat van administratieve wetten. Zoo handelende wilden deze leden vooruit loopen noch op hun oordeel over de legerwet, noch op de waardeering van dit Ministerie in het algemeen, noch op hun gevoelen omtrent de instandhouding van het Kabinet. Een aantal leden verbonden aan deze gedraglijn de uitdrukkelijke verklaring, dat hunne goedkeurende stem niet inhield een bewijs van vertrouwen in het beleid van de betrokken Ministers.

Onderscheidene leden, hoe ook bereid om de aangegeven houding aan te nemen, achtten zich evenwel tevens verplicht te doen uitkomen, dat het Kabinet gedurende zijn bijkans driejarig bestaan te kort geschoten is in de volbrenging zijner taak. Toegegeven, hetgeen tot verschooning is aangevoerd, dat ook andere Kabinetten minder hebben tot stand gebracht dan men had mogen verwachten, kon hierin huns inziens voor het Ministerie, thans aan het bewind, geene verontschuldiging gelegen zijn.

Men liet het zoogenaamde „Program van Actie” ter zijde. Maar het programma van werkzaamheden, door het hoofd van het Kabinet in de Openingsrede van 1 Mei 1888 ontvouwd, mag aangemerkt worden als de omschrijving van hetgeen door de Regeering de eisch van het oogenblik werd geacht. Toetste men aan dien maatstaf, waarvan de billijkheid van Regeeringswege niet zal worden ontkend, de uitkomsten van het gevoerde bestuur, het zou moeilijk vallen daarover te roemen. Behalve de wet betreffende de spoorwegovereenkomsten, die destijds niet in uitzicht was gesteld en waartegen zich in beide Kamers aanzienlijke minderheden hebben verklaard, bereikte slechts ééne voordracht van ingrijpende beteekenis, die tot herziening der wet op het lager onderwijs, het *Staatsblad*, en ook die wet kon veler goedkeuring niet verwerven. Be-

lastinghervorming kwam niet tot stand. Het tegendeel van bezuiniging werd verkregen. Met kiesrechthervorming werd niet eens een begin gemaakt, en toch werd beweerd, dat deze zaak bij uitnemendheid de aandacht verdiende, omdat uitbreiding van het kiesrecht een hoe langer hoe dringender eisch wordt in betrekking tot de zoo noodige meer algemeene tevredenheid.

Vóór de verkiezingen van 1888 werden de grieven tegen andere regeeringen breed uitgemeten, maar de betere toestand, die werd voorgespiegeld, is niet verwezenlijkt.

Eenige leden wenschten hierbij in het licht te stellen, dat de onvruchtbaarheid der wetgevende periode, die ten einde spoedt, niet kan geweten worden aan de Eerste Kamer. Ten onrechte werd dit onlangs elders beweerd. Want de Eerste Kamer heeft alle wetsontwerpen, die haar bereikt hebben, naar hunne innerlijke waarde beoordeeld en de beide voornaamste wetten, zoo even genoemd, aangenomen. Deze leden gaven de verwachting te kennen, dat deze Kamer ook in het vervolg die houding zou weten te bewaren. Want, erkennende, dat de richting der Eerste Kamer in hare tegenwoordige samenstelling eene andere is dan die van het Kabinet, meenden zij dat hierin ook voortaan voor haar geen reden gelegen kan zijn om niet met de Regeering samen te werken tot het bereiken van belangrijke maatregelen. Bij wijze van voorbeeld noemden zij de regeling der administratieve rechtspraak, der provinciale en der gemeentelijke belastingen.

In enkele afdeelingen onderwierpen onderscheidene leden de uitkomsten op wetgevend gebied ten aanzien van verschillende Departementen aan een uitgebreider onderzoek.

Vooraf had men bezwaar tegen den Minister van Financiën. Te trachten vermeerdering van uitgaven tegen te gaan en te streven naar bezuiniging rekende de Minister (men raadpleegde wederom de openingsrede van 1 Mei 1888) plicht. Men herhaalde de vraag: is hij dien plicht nagekomen? Noch de herziening der wet op de personeele belasting, toegezegd „mede in verband met het te regelen kiesrecht”, noch de wijziging der invoerrechten kwam tot stand. Evenmin is „de druk van enkele accijnzen verminderd”. Eene „herziening der algemeene regels ten aanzien der plaatselijke belastingen” is ingediend. Maar opent de indruk, dien dit ontwerp in het land gemaakt heeft, het vooruitzicht, dat zij het *Staatsblad* bereiken zal? Toch werd op 1 Mei 1888 eene nadere regeling van de verhouding tusschen Rijks- en gemeentefinanciën in verband met eene uitbreiding van het belastinggebied der gemeenten, die haar in staat zoude moeten stellen meer onafhankelijk te voorzien in eigen behoeften, „een dringende eisch des tijds” geheeten; een oordeel, waarvan de juistheid blijkt, wanneer men zich te binnen brengt in welke ongelegenheid tal van gemeenten geraakt zijn, sedert in 1885 de wet de uitkeering van het $\frac{1}{4}$ van het personeel aan de gemeenten in een fixum veranderd heeft. Van afschaffing van den accijns op zout, zeep, bier, azijn, volgens velen zoo gewenscht, is dan ook geen sprake. Evenmin van eene belasting op het roerend vermogen, die naar veler zienswijze door de billijkheid dringend wordt geëischt. Vermindering van den druk van enkele accijnzen werd in uitzicht gesteld; de druk van alle accijnzen duurt onverminderd voort. In het algemeen had men vooral tegen 's Ministers beleid deze bedenking, dat hij de verschillende door hem wenschelijk gekeurde wijzigingen in de belastingwetten aan elkander koppelt, waardoor de bereiking van elk deel zijner bedoelingen noodeloos belemmerd wordt.

Hetgeen men in het midden had te brengen over het beleid van den Minister van Buitenlandsche Zaken wenschte men liever op te merken bij de behandeling van het derde hoofdstuk der begroting.

De weifelende houding van den Minister van Marine werd met leedwezen gadeslagen.

Gaarne bracht men hulde aan de activiteit van den Minister van Justitie. Betreurd werd evenwel, dat de regeling der administratieve rechtspraak nog niet is ingediend.

In den Minister van Waterstaat waardeerde men wils-

11de VERGADERING. — 16 FEBRUARI 1891.

kracht en werkzaamheid, al hebben velen zich niet kunnen vereenigen met belangrijke voorstellen, uitgegaan van zijn Departement.

De bezwaren tegen het bestuur der koloniën worden ontwikkeld in het verslag over het Xde hoofdstuk. Hier echter gaf men uitdrukking aan een gevoel van leedwezen over de verplaatsing van den Minister van Binnenlandsche Zaken aan het hoofd van het Departement van Koloniën en dat wegens eene dubbele reden. Vooreerst omdat de Minister Mackay de uitvoering der onderwijswet had op zich genomen, en het vooruitzicht, dat hij het zijn zou die met die taak werd belast, niet weinig tot de aanneming der wet heeft bijgedragen. Ten anderen omdat hij zich op koloniaal gebied minder te huis moet gevoelen, hetgeen men hem niet verweet, maar toch niet kon voorbijzien en moest betreuren. Volgens enkele leden was die verplaatsing te minder wenschelijk, omdat zij geschiedde in eenen tijd, waarin hoogst belangrijke vraagstukken in onze koloniën aan de orde zijn en het nieuwe hoofd van dat Departement, hoe ook in het algemeen met uitnemende gaven toegerust, toch niet uitmunt door het bezit van datgene, wat hem in het bijzonder diende eigen te zijn, wilde hij in zijne nieuwe betrekking het onmisbare vertrouwen wekken. Het getuigt, naar sommiger oordeel, niet van eene ernstige opvatting der regeeringstaak, dat het Kabinet over dit bezwaar is heengegleden.

Hij die in de plaats van dezen Minister is getreden, was niet de man, om de gerustheid te geven van welke men bij de aanneming van de wijziging der onderwijswet was uitgegaan en die door de uitingen en toezegging van den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken werd gerechtvaardigd. De uitlegging aan de wet op het lager onderwijs in betrekking tot vrijstelling van de schoolgeldheffing gegeven, bewijst de juistheid dezer uitspraak. Hoewel men nauwelijks van den tegenwoordigen Minister een bevestigend antwoord durfde te verwachten, meende men toch te mogen vragen, of het niet beter ware en meer overeenkomstig de bedoeling, dat daár waar geene bepaalde reden daar tegen pleit, de beslissing over het al of niet heffen van schoolgeld, met het oog op het belang van onderwijs en gemeente, meer werd overgelaten aan de gemeentelijke autonomie?

Sommigen gingen verder en konden niet ontveinzen, dat de houding van den Minister van Binnenlandsche Zaken voortdurend eene onrustbarende gewaarwording opwekt. 's Ministers uitlegging van de wet op het recht van vereeniging en vergadering, zoomede de benoeming, onlangs, van het hoofd der gemeente Nieuwer-Amstel, kunnen tot voorbeelden strekken.

Den Minister van Oorlog noemde men eenen man uit één stuk; in een conservatief Ministerie een progressist. Hij verdient lof wegens den zedelijken moed, waarmee hij de legerwet indiende. Dit gunstig oordeel werd vooral uitgesproken door hen, die zich met het beginsel van algemeen dienstplicht vereenigden, zij het ook, dat zich ten aanzien van andere punten in het ingediende wetsontwerp verschil van inzicht kan openbaren.

Van twee zijden onmoetten deze beschouwingen tegenpraak.

Vooreerst waren er leden, die niet wilden verbloemen de daden van het Kabinet, welke huns inziens afkeuring verdienden, maar aan den anderen kant, begeerende dit, gelijk elk Ministerie, objectief te beoordeelen, het oog geopend wenschten te houden voor het goede, dat het in zich sluit, en dit met ingenomenheid wilden erkennen.

Deze leden konden er de Regeering geene grief van maken, dat op de Staatsuitgaven niet bezuinigd is. De klimmende behoeften van den Staatsdienst staan aan doortastende bezuiniging in den weg. Dit is de ervaring door het tegenwoordig Ministerie opgedaan, en elk volgend Kabinet zal hetzelfde ondervinden. Eene belasting op het roerend vermogen van dit Ministerie te verwachten, daartoe had niemand het recht. De wetten tot herziening van de gemeentewet en de legerwet, over wier uitblijven in vroegere jaren

herhaaldelijk stemmen van beklag, ook uit deze Kamer, zijn opgegaan, zijn dan toch ingediend, hoewel, men kon het niet ontkennen, later dan men billijkerwijze had mogen verwachten.

Eene andere groep leden verklaarde insgelijks het Kabinet objectief te willen beschouwen. Zij meende, dat vooral daaraan de lof niet mag worden onthouden, dat het onderwijsvraagstuk is opgelost, de schoolstrijd beëindigd en, hetgeen opmerking verdient, dat het lager onderwijs in het algemeen niet is achteruit gegaan.

Maar ook deze leden gaven toe, dat op het gebied van wetgeving en bestuur tot dusver veel te doen is overgebleven.

Op hunne beurt de verschillende Ministeriën nagaande stonden zij bij de volgende punten stil.

In de meeste grieven tegen den Minister van Financiën ingebracht deelden deze leden niet. Maar wel betreurden ook zij, dat hij, in strijd met zijne voornemens, niet heeft weten te bezuinigen.

Dat de Minister van Justitie geen haast heeft gemaakt met de administratieve rechtspraak duiden deze leden hem minder euvel; al erkenden zij het betrekkelijk gewicht van dit onderwerp, het volk zal door de regeling dier rechtspraak niet gelukkiger worden. Waardeering verdient hetgeen die Minister verrichtte op het terrein der sociale wetgeving, maar te loochenen valt niet, dat het bewind de sociale quaestie, hier gelijk elders volgens hen de quaestie bij uitnemendheid, nooit breed heeft opgevat, noch flink onder de oogen heeft gezien. De sociale nooden zijn voor een deel, bepaaldelijk in sommige streken van ons land, het gevolg van den gedrukten toestand van den landbouw.

Verlichting van dien druk zoekt de heer BAHLMANN in het door hem ingediende voorstel van wet. Maar wat deed de Regeering? Haar oordeel over dat voorstel is tot dusver niet kenbaar gemaakt. Zij zelve verrichtte op dit gebied niets, behalve het voorstellen eener kleine verbetering in betrekking tot de paardenbelasting. Men heeft in beide Kamers aangedrongen op afschaffing der accijnzen op de eerste levensbehoeften. Maar die afschaffing geeft voor elk huisgezin geene noemenswaardige verlichting en de penningen, die daardoor minder zouden worden betaald aan 's Rijks schatkist, zouden, naar deze meening, grootendeels geofferd worden aan de jenever. Verlichtte de Regeering daarentegen de lasten, die op den landbouw drukken, zij zou de welvaart der bevolking bevorderen.

Wat den Minister van Koloniën betreft, men ontkennde, dat de koloniale zaken alleen met vrucht behandeld kunnen worden door eene specialiteit. De ondervinding in vroeger jaren verkregen logenstraft die bewering. Waar trouw, kunde en degelijkheid in het hoofd van het Kabinet aanwezig zijn, gelijk in casu erkend wordt, daar mag men het koloniaal beleid in zijne handen veilig achten.

In den lof, den Minister van Oorlog toegezwaaid, werd dezerzijds niet gedeeld. Welke moed steekt er in eene wetsvoordracht aanhangig te maken, die lijnrecht indruischt tegen de overtuiging van een aanzienlijk aantal medeburgers? Deze Minister handelde daardoor in strijd met de richting, waartoe het Kabinet behoort. Sommigen mogen dit prijselijk achten, de leden, wier gevoelen hier wordt gemeld, keurden het af.

Enkele dezer beschouwingen, door de zoo even bedoelde groep leden te berde gebracht, lokten een wederantwoord uit.

Weinig, was gezegd, wordt van Regeeringswege voor den landbouw gedaan; dit moge waar zijn, maar men vergete niet, dat de eigenlijke voorspoed van den landbouwer niet door wetten verkrijgbaar is. Hoewel afschaffing van mutatierechten toejuiching zou verdienen, ware bescherming een niet aanbevelenswaardig middel. Rechtstreeksche steun is moeilijk te geven, wel moet belemmering opgeheven worden. Ook is het de plicht der Regeering het landbouwonderwijs op krachtige en doelmatige wijze te bevorderen. Overigens zie men niet voorbij, dat niet uitsluitend de landbouw moet worden ontlast, maar ook de andere bedrijven bevrijding behoeven van knellende fiscale banden.

Dat de gelden, vrij komende door afschaffing der accijnzen op zout, zeep, bier en azijn, door middel van de belasting op het gedistilleerd terugvloeien zullen in de schatkist en het daarom niet loont die eerste levensbehoeften te ontheffen, dit achtte men eenestoute bewering, welke bij nader inzien wel niet zou worden volgehouden. Die accijnzen toch vormen eene progressieve belasting, maar progressief in dien zin, dat de druk zwaarder wordt, naarmate de draagkracht vermindert. Daardoor werken zij in dubbele mate nadeelig. Tegenspoed en druk, wel verre van de neiging tot gebruik van sterken drank tegen te gaan, bevorderen haar veeleer. De afschaffing dier accijnzen zoude tevredenheid kweken onder de volksklasse, daar zij eene reden tot rechtmatig beklag zoude wegnemen. Niet het minst uit dit oogpunt werd zij door eenige leden aanprezen. Enkelens voegden hierbij, dat hun inziens de belastingen meer en meer behooren te worden eene goed geregelde contributie naar evenredigheid van ieders vermogen tot instandhouding der gemeenschap en tot bevordering van haren bloei.

2. Na deze beschouwingen over het Kabinet wendde men in enkele afdelingen den blik ruimer en vestigde men de aandacht op de onderlinge verhouding der partijen in verband met den staatkundigen toestand.

Dat die toestand niet verheffend is werd aldaar algemeen erkend. Doch naarmate de meeningen uiteen liepen ten aanzien van de oorzaken en van den aard der kwaal liepen zij ook uiteen ten aanzien van het middel tot herstel; verschil over de diagnose bracht mede verschil over de therapie.

Volgens een gevoelen, dat door de meeste leden, die zich in deze gedachtenwisseling mengden, werd voorgestaan, moet men, de gegrondheid der grieven, tegen het bewind ingebracht, toegevend, toch erkennen, dat de diepste oorzaak van de onvruchtbaarheid in de wetgeving en van den ongezonden staatkundigen dampkring ligt in de onzuivere partijverhouding in de Tweede Kamer, die wederom, naar men meende, een gevolg is van de gebrekkige regeling van het kiesrecht. In een vroeger tijdperk is de klacht vernomen, dat in de Tweede Kamer geene aaneengesloten meerderheid werd aangetroffen. Thans is er eene meerderheid. Maar welk eene? Zij bestaat; maar zij is samengesteld uit twee heterogene bestanddeelen, in oorsprong, aard en einddoel verschillend. Het zijn twee clericale fracties, waarvan de eene de confessie van Dordt, de andere de leer van Rome omhelst. Hare vereeniging is menigmaal een monsterverbond genoemd en de uitdrukking is niet overdreven. Wat haar samen bindt is de afkeer van het liberalisme. Maar afkeer is een ontkennend begrip en eene negatie kan niet zijn een beginsel van Regeering. Hetgeen op dit oogenblik wordt aanschouwd bevestigt dit.

Nauwelijks is de onderwijsquaestie, het eenige punt van wetgeving waaromtrent de inzichten der beide fracties — en dan nog slechts tot op zekere hoogte — overeen kwamen, hoe dan ook opgelost, of de onnatuurlijke partijband wordt losser: ja, wij zien het ontbindingsproces in vollen gang. Maar zoo blijkt het bij den dag duidelijker, hoe noodig het is, dat er in de Vertegenwoordiging eene andere, eene natuurlijke, eene ware meerderheid kome. De ernstige taak, die al de inspanning der Wetgevende Macht eischt, de taak om eene billijker regeling der belastingen tot stand te brengen, waarbij wegvalt alles wat de voortbrenging hindert en druk veroorzaakt, de taak bovendien om op sociaal gebied, al zal de wetgever daarop altijd slechts eene betrekkelijk bescheiden rol kunnen vervullen, zooveel mogelijk rechtmatige redenen tot ontevredenheid op te heffen, — de vervulling dier taak eischt volstrekt eene nieuwe vorming van staatkundige partijen. De tegenstelling tusschen geloovigen en ongeloovigen heeft op politiek terrein geen recht van bestaan. De leus: clericaal of anti-clericaal brengt ons niet verder. Waar de behoefte der samenleving zoo nadrukkelijk als in onze dagen vóór alles op hervorming van de fiscale en sociale wetgeving wijst, behoort de vraag op den voorgrond te treden: vóór of tegen die hervorming? Schakeeringen ten aanzien van grootere of geringere snelheid

waarop men op den door de behoefte aangewezen weg wil voortschrijden, zullen daarbij vanzelf tot haar recht komen. Voldoende is gebleken, dat de gebrekkige regeling van het kiesrecht, in 1887 voorloopig vastgesteld, geen verbetering aanbrengt. Daarom verwachtten deze leden eene partijformatie op waarheid gegrond, en diensgevolge eene Vertegenwoordiging waarin eene „working majority” de hand aan den ploeg slaat, alleen van eene hervorming en uitbreiding van het kiesrecht.

Volgens een ander gevoelen is hetgeen als monsterverbond werd gequalificeerd, integendeel eene zeer natuurlijke vereeniging, mits opgevat als een verbond op beperkte schaal. Maar het feit, dat anti-revolutionairen en katholieken op menig punt verschillen, maakt noch de liberalen eensgezind, noch de radicalen tot meerderheid, noch een van deze beide tot gepaste bondgenooten van anti-revolutionairen of katholieken. Niemand zal toch beweren, dat de fractie der katholieken, die zich voornamelijk op grond harer overtuiging betreffende de militiewet van hare geloofsgenooten en daarmede van de zoogenaamde vereenigde rechterzijde heeft afgescheiden, met de liberalen eene in zich zelf niet verdeelde partij zou kunnen vormen. Zulk eene vereeniging zou eerst met recht een monsterverbond verdienen te heeten. Daarom kan de les, die uit de jongste staatkundige geschiedenis des vaderlands valt te leeren geene andere zijn dan deze: 's Lands belang vordert eene *zakelijke* behandeling van ieder onderwerp. *Iedere* partij zal dikwijls, waar het op zaken aankomt, in zich zelve verdeeld blijken. Men eische dus niet samenwerking van dezelfde personen, bij alle onderwerpen. Laat hen, die het omtrent eene bepaalde zaak onderling eens zijn, indien zij de meerderheid vormen, die zaak tot stand brengen. Niets is treuriger dan indien men, op het een of ander punt van anderen verschillende, nu ook omtrent ieder ander punt samenwerking weigert en alles afstemt, omdat men aangaande dat ééne zijn zin niet krijgt. Indien allen die gedragslijn volgden, ware geene Regeering hoe genaamd mogelijk. Indien men daarentegen naar eene *zakelijke* behandeling streeft, zullen de partijen elkander hunne verdeeldheid niet langer behoeven te verwijten en de eenheid niet behoeven gezocht te worden in hetgeen haar niet schenken kan.

Derhalve geen partijvorming en geen partijverband meer?

Dit was de vraag die deze laatste beschouwing aan eenige leden op de lippen legde. Zij achtten dat een onbereikbaar ideaal.

III. Na deze algemeene beschouwingen kwam in eene afdeling de verzekering tegen ongelukken ter sprake. Vele leden merkten met ingenomenheid op, dat zich meer en meer aan verschillende Departementen bij aanbestedingen de behoefte aan deze verzekering openbaart en daaraan voldaan wordt.

Vastgesteld 6 Februari 1891.

ALBERDA VAN EKENSTEIN.
PIJNAPPEL.
VIRULY.
MULLER.
NIJSINGH.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPOORTEURS omtrent de Algemeene beschouwingen over de Staatsbegroting voor het dienstjaar 1891.

Nadat het Voorloopig Verslag der Commissie aan de Regeering was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende